

Κωστής Κοκκινόφτας
Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ
ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΩΝ ΚΥΠΡΟΥ: ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ 2024

Η πρόσφατη έκδοση του Ημερολογίου του Συνδέσμου Μικρασιατών Κύπρου του έτους 2024 παρέχει τη δυνατότητα ανασκόπησης του πλούσιου έργου του Συνδέσμου: τέσσερα συνέδρια με πολλές πληροφορίες για τις σχέσεις Μικράς Ασίας και Κύπρου και για την έλευση των Μικρασιατών προσφύγων στο νησί, το 1922, συγκέντρωση πλήθους κειμηλίων, που βρήκαν φιλόξενη στέγη στη Μόνιμη Σύλλογή Μικρασιατικού Ελληνισμού της Κύπρου στο Βυζαντινό Μουσείο του Πολιτιστικού Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄, εκδόσεις με αναφορές στα πνευματικά επιτεύγματα των Μικρασιατών στην Κύπρο, που εμπλούτισαν την περιορισμένη μέχρι πρόσφατα σχετική βιβλιογραφία, προκήρυξη διαγωνισμών, που έφεραν στο προσκήνιο τις ιδιαιτερότητες του Μικρασιατικού πολιτισμού, και πολλά άλλα.

Η έκδοση του Ημερολογίου του έτους 2024 επιβεβαιώνει, ανάμεσα στα άλλα, και την υλοποίηση των στόχων, που είχε θέσει ο Σύνδεσμος, από τα πρώτα χρόνια της ίδρυσής του, για τη διάσωση, μελέτη και προβολή του έργου των Μικρασιατών στην Κύπρο και των διαφόρων πτυχών της ιστορίας και της παράδοσής τους. Το πρώτο από τα Ημερολόγια αυτά εκδόθηκε το 2013 και έκτοτε, όπως είναι γνωστό, κυκλοφορεί ανελλιπώς, με το Ημερολόγιο του τρέχοντος έτους να είναι το δωδέκατο στη σειρά. Τα Ημερολόγια είναι στο σύνολό τους συλλεκτικά και περιέχουν ποικίλα αφιερώματα, που αποτελούν μια πολύτιμη συμβολή για την ιστορία και μια σημαντική παρακαταθήκη για τους νεότερους. Στις σελίδες τους προβλήθηκε η συμβολή των Μικρασιατών προσφύγων του 1922 και των απογόνων τους στην εθνική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή της Κύπρου και αναδείχθηκαν άγνωστες πτυχές του βίου τους, τόσο στη γενέθλια πατρίδα, όσο και στο νησί.

Για παράδειγμα, το Ημερολόγιο του έτους 2013 περιλάμβανε κείμενα Κυπρίων λογοτεχνών, οι οποίοι έγραψαν για τη Μικρά Ασία, ενώ του έτους 2019 συνταγές μαγειρικής, όπως τις παρέδωσαν οι πρώτες Μικρασιάτισες στις θυγατέρες τους, διασώζοντας έτσι τον γαστρονομικό πολιτισμό τους. Ακόμη το Ημερολόγιο του 2020 παρουσίασε τις μεγάλες

μορφές Μικρασιατών, οι οποίοι συνέβαλαν στην εκπαιδευτική και πνευματική αναγέννηση της Κύπρου, όπως ο καθηγητής στο Παγκύπριο Ιεροδιδασκαλείο και εξέχων φιλόλογος Ιωάννης Συκουτρής, ο μελετητής και εκδότης του έργου του Αγίου Νεοφύτου του Εγκλείστου Ιωάννης Τσικνόπουλλος και ο λόγιος φιλόλογος Δημήτρης Χαμουδόπουλος, ο οποίος έθεσε τις βάσεις για τη λειτουργία και ανάπτυξη του Ελληνικού Γυμνασίου Αμμοχώστου. Το δε Ημερολόγιο του 2021 περιλάμβανε ποίηση Κυπρίων λογοτεχνών με Μικρασιατική καταγωγή για την Ελληνική Επανάσταση, και αυτό του 2022 σπουδαίες μελέτες με αφορμή την επέτειο των εκατό χρόνων από τη Μικρασιατική καταστροφή.

Η έκδοση των Ημερολογίων του Συνδέσμου συνέβαλε επίσης στην καταγραφή και τεκμηρίωση της ιστορίας, διασώζοντας από τη λήθη πολλές μαρτυρίες των Μικρασιατών της Κύπρου. Οι περισσότερες από αυτές προέρχονται από πρώτη, δεύτερης και τρίτης γενιάς Μικρασιάτες, και επικεντρώνονται στα όσα δραματικά συνέβησαν τις μέρες της καταστροφής και ακολούθως στη διαφυγή και στην άφιξη των Μικρασιατών στην τότε αγγλοκρατούμενη Κύπρο. Καταγράφηκαν από μέλη οικογενειών που κατάγονταν κυρίως από τις βορείως της Κύπρου πόλεις της Μικράς Ασίας, όπως την Αλλάγια, το Ανεμούριο, την Αττάλεια, τα Κυλίνδρια, τη Μερσίνα, τη Σελεύκεια, την Ταρσό και τη Σύλλη, και αφορούν περιγραφές ιστορικών γεγονότων και προσωπικών βιωμάτων, όπου τονίζονται οι πανανθρώπινες αξίες της οικογένειας, της αλληλεγγύης, της τιμιότητας, της αξιοπρέπειας και της εργατικότητας. Η δράση αυτή του Συνδέσμου υπήρξε καθοριστική στον σχετικό τομέα, γιατί στις υπόλοιπες περιοχές του Ελληνισμού οι πρώτες προσπάθειες καταγραφής των προφορικών μαρτυριών των προσφύγων είχαν ήδη ξεκινήσει από τη δεκαετία του 1930, γεγονός που συνέτεινε στη διαμόρφωση της συλλογικής μνήμης των νεότερων γενεών. Στην Κύπρο, όμως, δεν ανελήφθησαν παρόμοιες ενέργειες για την κατάδειξη των ιδιαίτερων πολιτισμικών χαρακτηριστικών των προσφύγων, μέχρι την κινητοποίηση των μελών του Συνδέσμου, ύστερα από την ίδρυσή του, το 2009, με αποτέλεσμα να έχει σήμερα συγκεντρωθεί ένα ευρύ και σημαντικό σώμα κειμένων.

Στις σελίδες των Ημερολογίων περιλαμβάνονται επίσης πολλές φωτογραφίες και έγγραφα τεκμήρια, που φυλάσσονταν σε οικογενειακά αρχεία και τα οποία αποτελούν μοναδικές μαρτυρίες για την ιστορία του τόπου καταγωγής των πρώτων κατόχων τους, όπως πιστοποιητικά βαπτίσεων, γεννήσεων και γάμου, προικοσύμφωνα, απολυτήρια σχολείων και

άλλα, που έγιναν πλέον προσιτά για την εκπόνηση ποικίλων σχετικών εργασιών. Ειδικότερα, οι φωτογραφίες των πρώτων προσφύγων που δημοσιεύτηκαν στις εκδόσεις των ετήσιων Ημερολογίων, και η αποτύπωση της φυσιογνωμίας τους, αποτέλεσε μία επιπλέον πρωτογενή πηγή μελέτης των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους, χάριν στα οποία και επιβίωσαν: της στωικότητας, της υπομονής και επιμονής τους, της συνεκτικότητας των οικογενειακών τους δεσμών, της μεταξύ τους αλληλεγγύης και τόσων άλλων.

Το νέο Ημερολόγιο, αυτό του έτους 2024, που παρουσιάζεται απόψε, είναι αφιερωμένο στα Μνημεία Προσφύγων του 1922 Λεμεσού και Λευκωσίας, καθώς και στις επετειακές δράσεις του Συνδέσμου κατά το έτος 2022. Το εξώφυλλο σχεδίασε η Ελένη Θεοδούλου, η γενική επιμέλεια, καλλιτεχνική και εκδοτική, ανήκει στη Μόνα Σαββίδου Θεοδούλου και η επιμέλεια του εορτολογίου στην Αντωνία Προδρόμου. Η έκδοσή του κατέστη δυνατή με τη γενναία εισφορά των Μεγάλων Χορηγών Άννας Τοσούνογλου-Χριστοφή, Πανίκου Παναγή και της οικογένειας της Αντωνίας Προδρόμου, καθώς και των Χορηγών Άννας Παναγιώτου Τριανταφυλλοπούλου, Μαρίας Μιχαηλίδου, Χαράλαμπου Χοτζάκογλου, Ερατώς Κοζάκου Μαρκουλλή και Μαρίας Γεωργαλλίδου.

Η ανέγερση των Μνημείων Προσφύγων του Μικρασιατικού Ελληνισμού του 1922, ανά ένα στις πόλεις Λεμεσό και Λευκωσία, ήταν ο μεγαλεπήβολος στόχος του Συνδέσμου Μικρασιατών Κύπρου από τα πρώτα χρόνια της ίδρυσής του και η υλοποίηση του οράματος αυτού αποτέλεσε έναν από τους πλέον σημαντικούς σταθμούς των δραστηριοτήτων του, γιατί με τα Μνημεία διατηρείται εσαεί η μνήμη των Μικρασιατών προσφύγων και της αλησμόνητης γενέθλιας γης.

Στις πρώτες σελίδες του Ημερολογίου του 2024 περιλαμβάνονται τα σχετικά με τα αποκαλυπτήρια των δύο Μνημείων, πάνω στα οποία είναι χαραγμένα τα ονόματα των πόλεων της Μικράς Ασίας από τις οποίες κατάγονται οι πρόσφυγες, που κατέφυγαν στην Κύπρο. Τα αποκαλυπτήρια του Μνημείου της Λεμεσού έγιναν από τον πρέσβη της Ελλάδας στο νησί, Ιωάννη Παπαμελετίου, στις 3 Ιουλίου 2022, σε περίοπτο χώρο, που παραχώρησε ο Δήμος Λεμεσού επί των οδών Θέκλας Λυσιώτη, Ευαγγελιστριάς και Εμμανουήλ Ροΐδη. Δημοσιεύονται οι χαιρετισμοί, κατά τα αποκαλυπτήρια, του Έλληνα πρέσβη, του δημάρχου της Λεμεσού, Νίκου Νικολαΐδη, και της προέδρου του Συνδέσμου Μόνας Σαββίδου Θεοδούλου. Στη Λευκωσία, τα αποκαλυπτήρια έγιναν από τον Πρόεδρο της Κυπριακής

Δημοκρατίας Νίκο Χριστοδουλίδη, στις 7 Νοεμβρίου 2023, σε πάρκο του Δήμου Στροβόλου, που μετονομάστηκε σε Πάρκο Μικρασιατικού Ελληνισμού. Δημοσιεύονται επίσης ο χαιρετισμός του Προέδρου της Δημοκρατίας, του δημάρχου Στροβόλου, Ανδρέα Παπαχαραλάμπους, καθώς και της προέδρου του Συνδέσμου. Περιλαμβάνεται ακόμη κατάλογος ονομάτων των μελών και φίλων του Συνδέσμου, που συνεισέφεραν οικονομικά για την κατασκευή των Μνημείων, καθώς και βιογραφικά σημειώματα των συντελεστών της υλοποίησής τους, γλύπτη Γιάννη Ιωάννου, αρχιτέκτονα Νίκου Χατζηγεωργίου και εργολάβου Μένουκου Μενοίκου.

Τα Μνημεία των Προσφύγων του 1922, όπως τονίστηκε από τους ομιλητές, θα αποτελούν διαρκή υπόμνηση του πολιτισμού και της ιστορίας των Μικρασιατών και ανάμνηση της εξόντωσης μεγάλου μέρους τους από τους Νεοτούρκους του Κεμάλ και της βίαιης εκδίωξης των υπολοίπων από τις ιστορικές τους πατρίδες. Στο Ημερολόγιο παρατίθενται φωτογραφίες των δύο μνημείων και στιγμιότυπα από τις τελετές των αποκαλυπτηρίων τους.

Στη συνέχεια, στις σελίδες του Ημερολογίου παρουσιάζονται οι δράσεις των μελών του Συνδέσμου κατά το επετειακό έτος 2022, και ιδίως της προέδρου Μόνας Σαββίδου Θεοδούλου και της ταμίας Αντωνίας Προδρόμου, με την ευκαιρία της συμπλήρωσης των εκατό χρόνων από τη Μικρασιατική Καταστροφή. Καταγράφεται η συμμετοχή στη διοργάνωση τριών Επιστημονικών Συνεδρίων, η συμβολή με χαιρετισμούς σε άλλα τέσσερα, καθώς και σε δεκάδες ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές εκπομπές, η συγγραφή άρθρων σε διάφορα έντυπα και η έκδοση αυτοτελών τόμων, η πραγματοποίηση ξεναγήσεων, κυρίως σε μαθητές, στη Μόνιμη Έκθεση κειμηλίων του Μικρασιατικού Ελληνισμού, η πραγματοποίηση Μνημοσύνων Μνήμης και Τιμής για όσους βρήκαν τραγικό θάνατο κατά τη Μικρασιατική καταστροφή ή απεβίωσαν αργότερα στην Κύπρο, επισκέψεις και ομιλίες σε σχολεία, συμμετοχή σε μουσικοχορευτικές εκδηλώσεις και σε ποιητικές βραδιές για τη Μικρά Ασία και πολλά άλλα. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στην κυκλοφορία του επετειακού γραμματοσήμου με θέμα «100 χρόνια από τη Μικρασιατική Καταστροφή», την έκδοση του οποίου είχε ζητήσει ο Σύνδεσμος από τα Κυπριακά Ταχυδρομεία με επιστολή, κατά το έτος 2021. Παρατίθενται επίσης, ως συνέχεια των δράσεων του Συνδέσμου για το έτος 2022, οι ομιλίες της Υπουργού Παιδείας Αθηνάς Μιχαηλίδου και του Καθηγητή Ιστορίας του Πανεπιστημίου

Κύπρου Πέτρου Παπαπολυβίου, που εκφωνήθηκαν στα Μνημόσυνα, τα οποία διοργανώθηκαν από τον Σύνδεσμο, στις 10 και 17 Σεπτεμβρίου 2023, στους ναούς της Αγίας Νάπας στη Λεμεσό και της Παναγίας Φανερωμένης στη Λευκωσία. Είναι πραγματικά εκπληκτικό για το πώς μία ολιγομελής ομάδα κατάφερε να συμβάλει σε τέτοιο βαθμό και με τόσους διαφορετικούς τρόπους, ώστε να τιμηθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο η μνήμη των Μαρτύρων της Μικράς Ασίας.

Στο Ημερολόγιο του 2024, όπως έχει καθιερωθεί από την πρώτη έκδοση, υπάρχουν σελίδες με ποίηση για τη γενέθλια πατρίδα και τους καημούς των Μικρασιατών προσφύγων, γιατί, σύμφωνα με το εισαγωγικό σημείωμα της προέδρου, «η ποίηση είναι και αυτή ένα όχημα για να διασώζεται η μνήμη και η έμπνευση για το μέλλον». Στο Ημερολόγιο δημοσιεύονται ποιήματα μελών του Συνδέσμου, αρκετά από τα οποία διακρίθηκαν σε λογοτεχνικούς διαγωνισμούς, που διεξήχθησαν στην Κύπρο και στην Ελλάδα, με την ευκαιρία της επετείου των εκατό χρόνων από τη Μικρασιατική Καταστροφή. Πρόκειται για ποιήματα των Μόνας Σαββίδου Θεοδούλου, Μαρίας Μαρτίδου Θεοφάνους, Διαμάντως Ευριπίδου Κατσουνωτού, Μαίρης Θεοδοσίου Νικολάου, Αυγής Παπαδοπούλου, Άννας Τενέζη, Μαρίας Γεωργίου Φράγκου και Μαρίας Χατζηαυξέντη.

Δημοσιεύονται επίσης δεκαεπτά μαρτυρίες για Μικρασιάτες πρόσφυγες, οι οποίοι έζησαν στην Αμμόχωστο, στον Κάμπο, στην Αθιένου και στην Περιστερωνοπηγή, ανεβάζοντας το σύνολο των σχετικών μαρτυριών για τη ζωή όσων βρήκαν καταφύγιο στην Κύπρο, που είναι δημοσιευμένες στα ετήσια Ημερολόγια του Συνδέσμου, στις 167. Παρατίθενται, ακόμη, η μελέτη του θεολόγου και συντηρητή βυζαντινών εικόνων Βασίλη Βασιλείου με τίτλο «Θεοφάνης ο Καισαρεύς, στα ανάρια ενός Μικρασιάτη αγιογράφου του 18ου αιώνα στην Κύπρο», για το έργο του οποίου ελάχιστες πληροφορίες υπήρχαν μέχρι πρόσφατα, καθώς και οι επικήδειοι λόγοι για δύο δραστήρια μέλη του Συνδέσμου, που απεβίωσαν τη χρονιά που μας πέρασε, του βραβευμένου φωτογράφου Τάκη Δημητριάδη από την Αλλάγια και του εκπαιδευτικού και συγγραφέα Γεώργιου Προδρόμου Γεωργίου από το Ανεμούριο και τη Σελεύκεια. Επίσης δημοσιεύονται φωτογραφίες με πλακέτες ή διπλώματα που απονεμήθηκαν στον Σύνδεσμο από διάφορους οργανισμούς για το έργο του και τη συνεισφορά του στη διατήρηση της ιστορικής μνήμης του Μικρασιατικού Ελληνισμού.

Τέλος, οι επόμενες σελίδες του Ημερολογίου είναι αφιερωμένες στη μέχρι σήμερα εκδοτική δραστηριότητα του Συνδέσμου, που αποτελείται από είκοσι δύο βιβλία, με τα οποία εμπλούτισε την κυπριακή βιβλιογραφία στο μικρό χρονικό διάστημα των δεκατεσσάρων χρόνων λειτουργίας του. Στην ενότητα αυτή γίνεται καταρχάς αναφορά στα έντεκα προηγούμενα Ημερολόγια με την παράθεση του εξώφυλλου και επιγραμματική σημείωση του περιεχομένου τους. Στη συνέχεια παρατίθενται τα εξώφυλλα των Πρακτικών των τριών από τα τέσσερα Συνέδρια, που διοργάνωσε ο Σύνδεσμος, στις σελίδες των οποίων περιλαμβάνεται σημαντικός αριθμός μελετών για ποικίλες πτυχές των σχέσεων της Κύπρου με τη Μικρά Ασία και ιδίως της περιόδου άφιξης στο νησί των Μικρασιατών προσφύγων. Ας αναφερθεί ότι πολύ σύντομα αναμένεται να κυκλοφορήσουν και τα Πρακτικά του τέταρτου Συνεδρίου, που διοργάνωσε ο Σύνδεσμος για την επέτειο των εκατό χρόνων από τη Μικρασιατική Καταστροφή.

Παρατίθενται επίσης τα εξώφυλλα των υπολοίπων εκδόσεων του Συνδέσμου, ανάμεσα στα οποία περιλαμβάνονται και αυτά των τριών βιβλίων που αφορούν στον τομέα της λογοτεχνίας: της ανθολογίας διηγημάτων «Κύπρος, Καταφύγιο Μικρασιατών Προσφύγων» και της ανθολογίας ποίησης «Προσφύγων Νόστος», με εικαστική πλαισίωση διαφόρων καλλιτεχνικών έργων, καθώς και της βιογραφίας «Η κυρα-Κατερίνα, Η Αρχόντισσα προσφυγοπούλα, Ένα αληθινό παραμύθι», όπου εξιστορείται με τη μορφή μυθιστορήματος από τον Γιώργο Προδρόμου Γεωργίου, η ζωή της Μικρασιάτισσας Κατερίνας από το Ανεμούριο, η οποία, το 1922, βρήκε καταφύγιο στην Κύπρο. Ακόμη, παρατίθεται το εξώφυλλο του διπλού τεύχους 28-29 του περιοδικού «Θέματα», που κυκλοφόρησε με αφιέρωμα στους Λογοτέχνες της Κύπρου με Μικρασιατική καταγωγή και επιμέλεια της προέδρου του Συνδέσμου.

Συνοψίζοντας, με την κυκλοφορία του Ημερολογίου του έτους 2024, ο Σύνδεσμος Μικρασιατών Κύπρου προσέθεσε ακόμη μία σημαντική έκδοση στα πολύτιμα τεκμήρια, με τα οποία συνέβαλε στη διατήρηση της ιστορικής μνήμης και στη διάσωση της πνευματικής κληρονομιάς των Μικρασιατών, που βρήκαν στην Κύπρο μια δεύτερη πατρίδα. Ας ευχηθούμε να συνεχίζει για πολλά χρόνια ακόμη την προσφορά του αυτή στα γράμματα και στον πολιτισμό, για να υπομνηματίζει το χρέος μας να θυμόμαστε και να καλλιεργούμε την εθνική μας αυτογνωσία.

Δημοσιεύτηκε στην περιοδική έκδοση *Διόραμα* 54 (2024) 49-51.